

Fabricsius-Ferke György

3.M szindróma a vállalati irányítási rendszerekben

Összefoglaló.

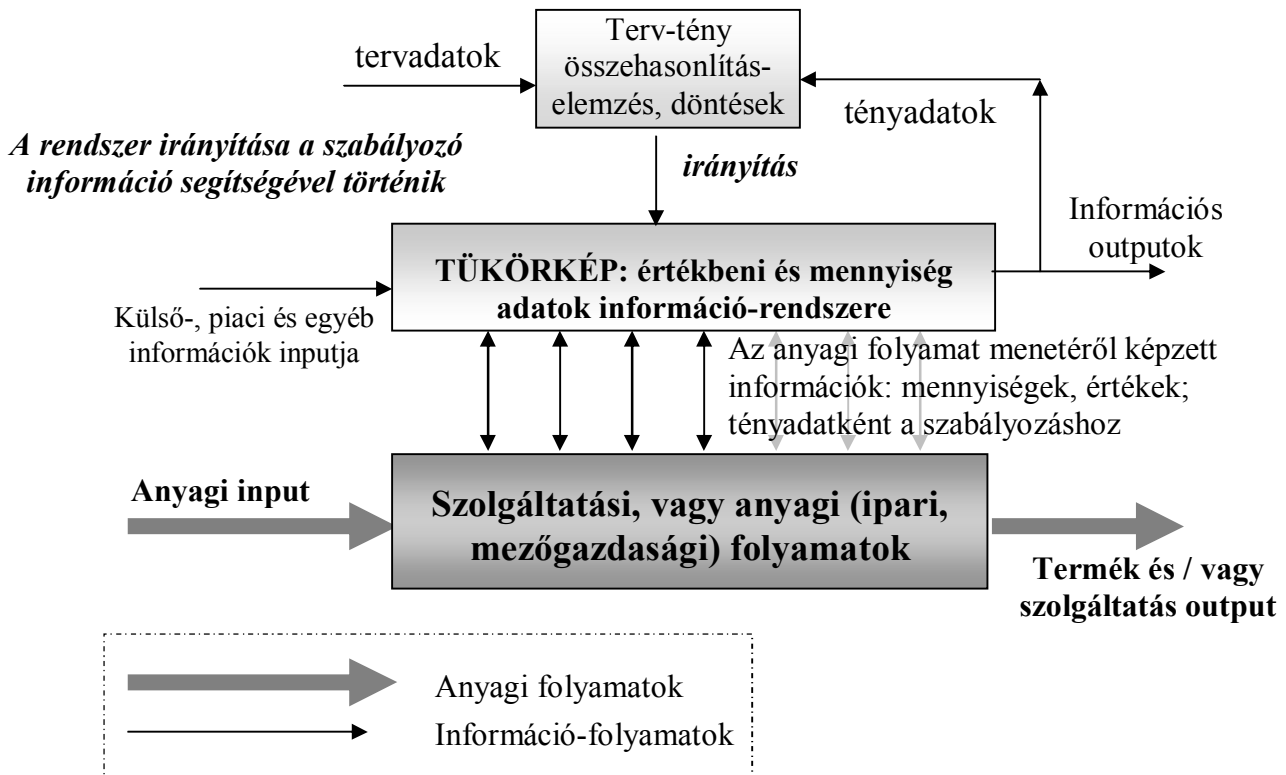
A számviteli rendszerek fontos szerepet játszanak a vállalat működésében: a vállalkozások befektetési-pénzügyi munkájának kulcsa a megfelelő számviteli renddel működő számviteli-pénzügyi rendszer. Arra kérdésre keresem a választ, mi zavarja a számviteli gyakorlatban a tökéletes számviteli modell – azaz az értékbeni tükörkép kialakítását.

1. A Kibermatikai szabályozási tükörkép szerepe..
2. Az információ-technológia szerepe a számviteli tükörkép kialakításában.
3. A számviteli rend és az adatmodell összefüggése, megfelelősége.
4. Egyszerre 3 adatmodell: a 3.M szindróma.

1. A Kibermatikai szabályozási tükörkép szerepe.

Kibermatikai modell: a számviteli rendnek tökéletesen meg kell valósulnia a számviteli információs tükörképben – csak emlékeztetőül. Ebben a gondolatmenetben arra a részletre kell felhívni a figyelmet, hogy miért és mennyire fontos a szabályozás alapjaként használt számviteli rendszerek (érték- és információ-rendszerek) viszonylagos pontossága. A viszonylagos szó azért szerepel itt, mert a tökéletesen pontos számviteli tükörkép megvalósítását, realizálását elvileg ki lehet zárni.

A controlling működés logikájának megértéséhez vázoljuk fel a következő, *kibermatikai modellt*. Ebben a modellben a használt TÜKÖRKÉP, amely a 1. ábrán látható rajzon szerepel, megegyezik a számviteli modellben – és a számviteli törvényben – szereplő értékbeni tükörképpel. Azért célszerű mégis egy újabb – ezúttal szabályozási – modellben tárgyalni a tükörképet, mert mélyebben megismerhetjük a tükörkép szerepét, fontosságát a vállalati gazdálkodási- és nyereség-célok elérésében. Részletesebb látható az is, hogy milyen eddig nem ismert vagy átgondolt tulajdonságai kell, hogy legyenek ennek a szabályozási-számviteli tükörképnek, hogy gazdálkodási funkcióját megvalósíthassa:

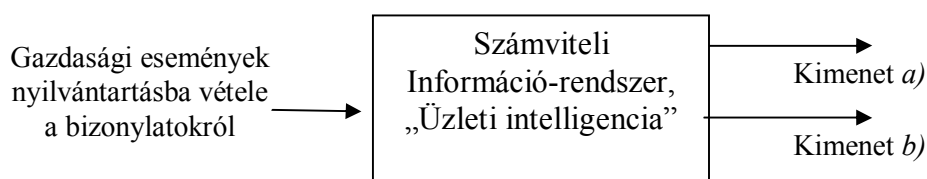

1. ábra: Az irányításhoz a nagyobb gazdasági méretű rendszerek áttekintése teljes egészében a tükörkép segítségével történik. [4; 253.p alapján].

A vállalkozásoknak a piac igényeit követve folyamatosan fejleszteniük kell gazdálkodásukat. A Kibermatikai tükörcép-modellből látható, hogy az üzleti stratégia fejlesztésének megfelelően egy informatikai stratégiát is ki kell fejteni (példák: beszállítási kereskedelmi megrendelések központosítása, vevő-hitelezési koncepció kialakítása).

2. Az információ-technológia szerepe a számviteli tükörcép kialakításában

Egyik oldalról ismert a számviteli rendszerek részben általános, részben speciális jellege, amelyet a 2. ábrán mutatunk be. A számviteli Információ rendszer úgy tekinthető, mint egy kettős kimenetű rendszer [4; 66]:

2. ábra: A számviteli információ-rendszer „üzleti intelligencia” jellegű szemléltetése.

a) *Főkönyvi könyvelési információs kimenet (mérleg, beszámoló):* a „Kimenet 1.” (információszolgáltatások) jellemzője, hogy jól körülhatárolt, törvényekben is leírt és specifikált információs elvárások alapján történhet az elvárt információk lekérdezése. (pl. a Számviteli törvény – 1991. XVIII. trv; pénzügyi tv. – 1991. XIX. trv.; valamint az adókról és illetékekről szóló állami és helyhatósági törvénykezések). Ezeket az információ elvárások – a jogszabályi előírások miatt – minden vállalkozásnál azonosak, illetve a törvényeknek megfelelőek, ezért programozó cégek által nagy választékban kínált számviteli program-csomagok produkálják is ezeket az outputokat.

b) *Vezetői Számviteli illetve Controlling információs kimenet (napi, heti, havi, negyedéves jelentések, jelentési-beszámolási rendszer):* a 2. számmal jelzett kimenet, amely az irányítási-vezetési munkát, illetve a döntés-előkészítést szolgálja. Ezek az információk nem tipizálhatóak, mint az előbbiek, elsősorban a vállalkozás, intézmény, stb. üzleti jellegétől és paramétereitől függnnek.

Kinek szolgálnak információul az kimenetek:

- a Kimenet a): (Tulajdonosok),
- a Kimenet b): (Ügyvezetés)

Milyen tényezők adják a sajátosságokat; mitől függ, hogy végül is milyen egy vállalkozás vagy intézmény vezetői számviteli rendszere?

- A tevékenységek jellege (termelés illetve ipar szolgáltatás és annak jellege, kereskedelem, humán szolgáltatás, költségvetési tevékenység, illetve a terciér szektor valamelyik más tevékenysége),
- a vállalkozás üzleti mérete (mérleg-főösszeg, forgalomnagyság, bizony-latsűrűség),
- a vállalkozás tulajdonviszonyai (magán-, csoport- vagy állami tulajdon);
- a vállalkozási forma és a szervezeti struktúra,
- a vezetési - irányítási kultúra, illetve a tulajdonosok és az ügyvezetés személyes vezetői tulajdonságai.

A másik oldalról vegyük fel a számviteli információ-technológia (AIT – accounting information technology) elemek felhasználhatósági besorolását:

- *AIT-I*: ezek azok a számvitelben (is) használatos technológia-elemek, amelyek minden számunkra fontos célra és minden típusú, méretű, tevékenységű, tulajdonú... stb. vállalkozásnál használhatóak. Ebbe a kategóriába tartozik minden hardver elem, a hálózatok – beleértve a köztudatba most betört „felhő” technológiát, valamint ide tartoznak az általános felhasználású szoftverek is.

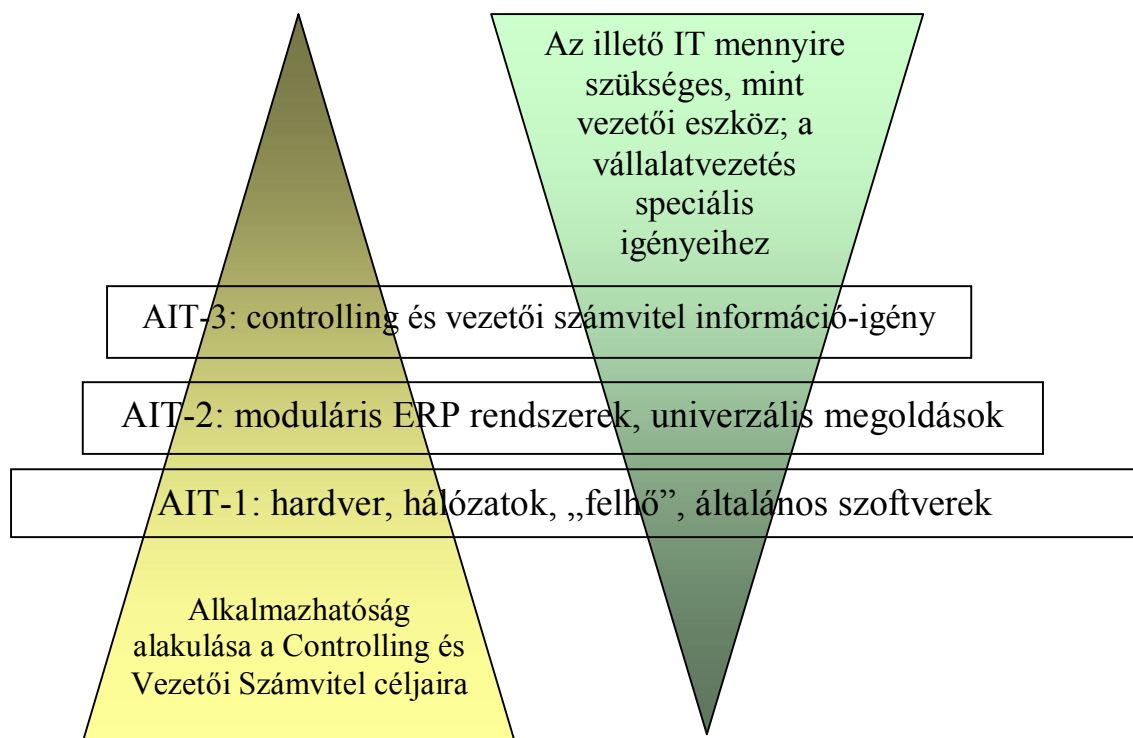
3. ábra: Felhő, vagy nem felhő – ez itt a kérdés [8]. A rajz a vezetői információ-ellátás számára csak úgy értelmezhető, ha a nyilak – természetesen – kétirányúak lennének.

Önmagában a „felhő” technológiának a vállalkozások sikerében nem lesz nagy szerepe. Ugyanis ha a vállalkozás rendelkezik jó Controlling információ-rendszerrel, az „hagyományos” internet kapcsolatok felhasználásával is eredményesen tud működni. Ha nincs jól funkcionáló controlling rendszere, azon a felhő-technológia nem fog segíteni.

- *AIT-2-vel* jelölhetjük a számviteli gyakorlatban már elterjedt ERP-eket, illetve az ERP-kbe beépített ún. üzleti intelligencia elemek nagy részét. Lényegében ezek a számviteli területen használható szakmai program-megoldásokat jelentik, amelyek kiforrottak az utóbbi 20... 40 évben. Modulós felépítésű rendszerek ezek, amelyekben a számvitel területei, pontosabban azoknak OLTP részei képezik az egyes modulokat. Informatikai szakmai nevükön ezek számviteli szakmai programok és programcsomagok. Ilyenekre kell gondolni: könyvelő-program, számlázó program, készletkezelő program,... és az ezekből felépített üzleti rendszerek. Közös tulajdonságuk még ezeknek a rendszereknek, hogy az adatfelvitel (OLTP) funkciókhoz képest sokkal kevésbé támogatják a vezetői és controlling (OLAP, és a tervezési) funkciókat.
- *Az AIT-3 csoportba soroljuk az erőforrás-hasznosíthatósági szempontok szerint a speciálisan a vállalat részére teszteszabottan készült szoftvereket, vagy nagyon határozottan a vállalatra paraméterezett [4; 219-227 pp.] ERP modulokat.*
„Lényegükből fakadóan” ilyen speciális modulok az OLTP rendszerek közül – a számviteli sajátosságoknak megfelelően – a termelési, a szolgáltatásokat támogató, és még a bérelszámolási szoftver-moduljai a vállalati információs program-rendszereknek [4; 283-285]. Mindenekelőtt azonban a Controlling és a Vezetői Számvitel támogatására és döntés-előkészítésre alkalmas szoftverek azok, amelyek speciálisak (az OLAP-rendszerek), azaz a beépített üzleti intelligencia megoldások csak egy-egy vállalat esetére használhatóak. Részletesebb leírást itt nem közlünk az AIT-3 témáról az a [4; 261-283 pp] szakirodalomban megtalálható. Megjegyezzük viszont, hogy az OLAP rendszerek általánosságáról szóló információk felületesek, hiszen csak az adatbázisok lehetőségeivel foglalkoznak, és nem a megvalósított adatstruktúrákkal – márpedig a sajátos számviteli modell (számviteli rend) éppen az adatszerkezetben van elrejtve [4; 149-171]; lásd mindjárt.

Éppen ez az *AIT-3-al kapcsolatos ellentmondásosság az, amely sokszor korlátozza az informatikai eszközök hatékony felhasználási lehetőségeit, kétségessé és esetlegessé teheti*

a vezetői információ-támogatást [4; 171-175, 315-319]. Az ellentmondást egy rajzban tudjuk szemléletessé tenni (4. ábra): *minél fontosabb egy informatikai eszköz, annál speciálisabbnak kell lennie; ugyanakkor annál kevésbé felelnek meg erre a célra a nagy tömegben és könnyen-olcsón elérhető informatikai eszközök.* Ez az alapvető magyarázat arra is, miért van annyi táblázatkezelős controlling (AIT-3) „barkácsolás”, miközben tele vagyunk jobbnál jobb és nagyon modern informatikai (AIT-1) eszközökkel:

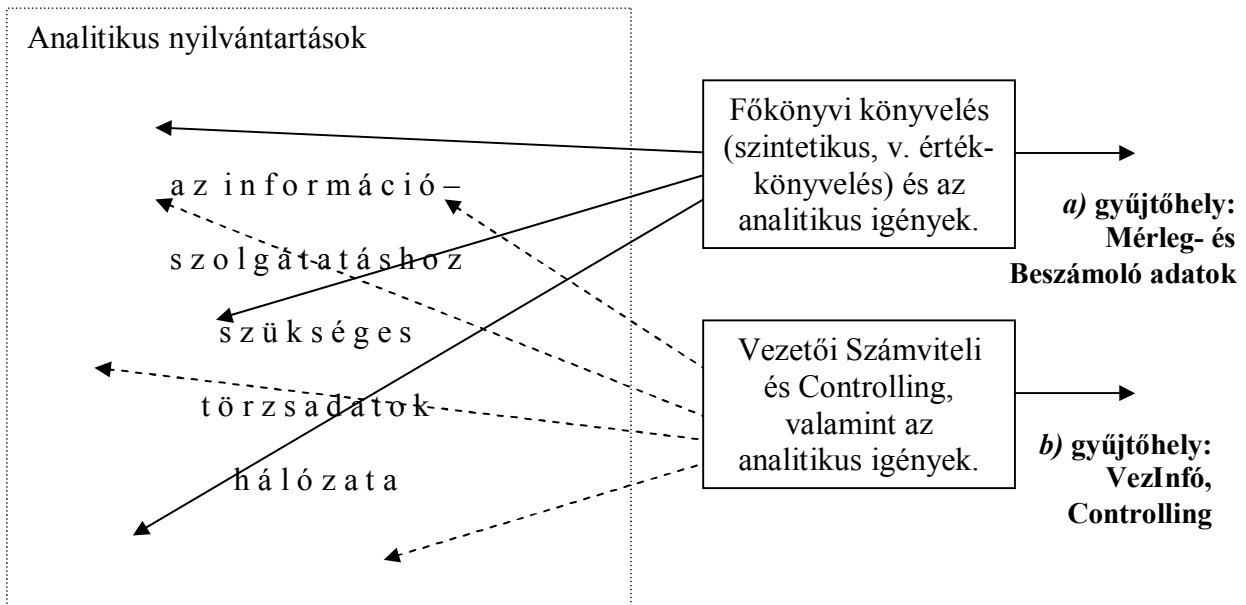

4. ábra: A számvitelben használt információ-technológia specialitási ellentmondásai, [4; 334] alapján.

A specialitási ellentmondás lényege: *minél általánosabban felhasználható az informatikában egy eszköz, annál kevésbé hasznosítható ez az eszköz, mint erőforrás az egyes vállalatok speciális irányítási feladataiban.* Ez a specialitási ellentmondás – illetve ennek nem-ismerete – nagy részben okolható az informatikai rendszerek controlling és vezetői számviteli hasznosíthatóságának sikertelenségeiért. Okolható továbbá az ellentmondás nem ismerete azzal kapcsolatban, hogy nehezen terjed a modern információ-technológia alkalmazása a vezetői rendszerekben. A problémát további ellentmondás is árnyalja, amely a 6. pontban következik. Az információ-technológiai eszközeinket tehát a számvitel céljaira következő nehézségi fokozat szerinti sorrendben tudjuk állítani: AIT-1 > AIT-2 > AIT-3.

3. A számviteli rend és az adatmodell összefüggése, megfelelése.

A számviteli elszámolás rendje a vállalkozáson belül meghatározott és szabályozott. A mai számviteli információ-rendszerekben vizsgáljuk az ERP rendszerek által meghatározott számviteli rendet, akkor ki kell emelnünk a törzsadatok szerepét, az 5. ábra szerint:

Jelölések:

- ← A könyvelési rendszer információ-ellátás biztosító törzsadatok igénye
- ← A Controlling és VezInfo információ-ellátás törzsadat igényei

5. ábra: Az adatszerkezetet meghatározó törzsadatok logikai keletkeztetése

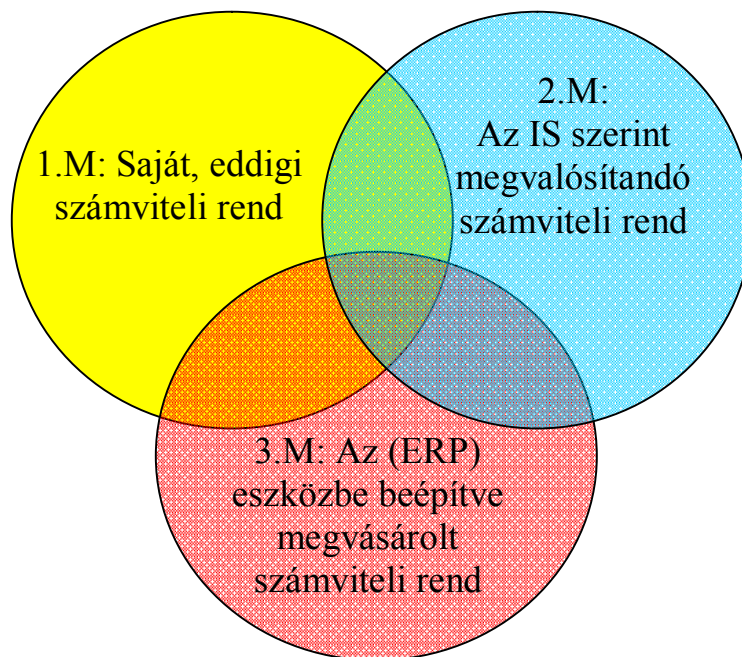
A törzsadatok az információ rendszer szerkezeti elemei, ahogyan magának a főkönyvi könyvelésnek a számlaszámokkal jellemzett nyilvántartási rendszer a meghatározó szerkezeti eleme:

- A főkönyvi számok rendszerét az információ-elvárásoknak megfelelően kell kialakítani, majd átalakítani;
- Ugyanígy a teljes ERP rendszert tekintve a törzsadatok játsszák a számviteli rendnek ezt az alapvető szerepét az információ-rendszerek esetében.
- A nyilvántartások rendszere az adatkapcsolatokra épül, ez a számviteli rend lényeges kérdése.

4. Egyszerre 3 adatmodell: a 3.M szindróma.

A pontos, jó minőségű számviteli tükörkép megvalósítása közben természetesen élni kell a modern ERP és IT lehetőségekkel. Ez esetben viszont egyszerre 3 adatmodell – azaz

kialakítandó számviteli rend – lehet jelen az informatikai fejlesztés folyamán: a „régí”, azaz a saját eddigi számviteli rend (1.M), az informatikai stratégia (IS) szerint megvalósítandó számviteli rend (2.M) – és az ERP által tartalmazott (3.M „hozott”) adatmodell:

6. ábra: A programrendszerek bevezetésének 3M szindrómája – lényegében a számviteli rendek 3-as tudathasadása.

Egy átlagosnak nevezhető számviteli, modulós ERP rendszer innovációnál, fejlesztésnél a következő adatmodellek, azaz számviteli rendek – vannak „asztalon”:

1.M: Az a számviteli-elszámolási rend, amellyel eddig dolgoztunk.

2.M: Az Információ Stratégiai (IS) elképzelésünk szerinti új számviteli információ rendszer adatmodellje.

3.M: A vásárolandó (remélhetőleg az előkészítő szakaszban még nem megvásárolt) ERP rendszernek nyilvánvalóan van egy adatmodellje, és ezzel egy számviteli elszámolási rendet fog megvalósítani, hiszen egy realizált ERP adatnyilvántartási rendszer-együttesről van szó. A megvalósíthatóság szempontjából a „legrosszabb helyzetben” vannak a Controlling és a Vezetői Számviteli rendszerek AIT3-as technológiái.

Egyszerre tehát 3 adatmodell – azaz kialakítandó számviteli rend – lehet jelen az informatikai fejlesztés folyamán: a régi, az ERP által tartalmazott („hozott”), és az informatikai stratégia szerint megvalósítandó számviteli rend – *legyünk körültekintőek rendszereink fejlesztésénél!*

Szakirodalmi jegyzet:

- [1] McGraw, Hill: Software System Development; The McGraw-Hill Companies 1993.
- [2] Horváth & Partner; Controlling - Út egy hatékony controlling rendszerhez; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft 2001.
- [3] Körmendi Lajos – Tóth Antal: A controlling tudományos megközelítése és alkalmazása; Perfekt 2002.
- [4] Fabricius Ferke György: A controlling és a vezetői számvitel információtechnológiája; CompLex kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest, 2011. 393 p. ISBN 978 963 295 143 0. YOV1223.
- [5] Körmendi Lajos – Tóth Antal: A controlling alapjai; Saldo kiadó, 2011, (117-125).
- [6] MCE kiadvány: Controlling esettanulmányok; Saldo kiadó, 2013. (21-31, 125-127). ISBN 978-963-638-457-9.
- [7] Böcskei Elvira: A számviteli politika előtérbe kerülése – a belső számvitel információtartalma, mint a vezetői számvitel alapja. Controller Info, Copy & Consulting Kft. Bp. II. évfolyam, 2. szám. 2014. 2. negyedév. ISSN 2063-9309.
- [8] www.biztonsagpiac.hu
- [9] Böcskei Elvira – Fenyvesi Szilárd [2012]: Az emberi tőke értéke, annak humáncontrolling megközelítése. A Controller, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 2012/ 9. pp. 17-20. ISSN 1785-7686
- [10] Böcskei Elvira – Polák Weldon Réka – Csizmadia Tibor [2012]: A humán erőforrás szerepe a controlleri munkában, avagy a felelős munkáltatói magatartás. A Controller, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 2012/8. pp. 18-23. ISSN 1785-7686
- [11] Kardos P. – Szakács I. – Tóth M.: A számvitel nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2011. 1200p.
- [12] Takácsné György Katalin: Erőforrásgazd_PhD_2012.pdf. GSZDI felkészülést segítő tananyag 2012.
- [13] Ladó László: Szervezélelmélet és –módszertan Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1980. 425p.
- [14] Rappaport, A.: Creating Shareholder Value – A Guide for Managers and Investors. The Free Press, 1998. 225p.
- [15] Chikán Attila: Vállalatgazdaságtan. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Aula, Bp. 1994. 512.p.
- [16] Sinkovics Alfréd: Költség és pénzügyi controlling. CompLex kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest. 2007. 293.p.